

Eesti ACE-III ja M-ACE läbiviimise ja skoorimise juhend – 2016

Addenbrooke'i Kognitiivne Hindamine III (ACE-III) on lühike kognitiivne test, mis hindab viit kognitiivset valdkonda: tähelepanu, mälu, verbaalset voolavust, keelelisi võimeid ja nägemis-ruumitaju. ACE-III asendab testi varasemat versiooni (Addenbrooke's Cognitive Examination – Revised) ja selle töötas välja Neuroscience Research Australia. Testi koondskoor on 100 ja kõrgemad skoorid näitavad paremat kognitiivset taset. ACE-III läbiviimine võtab tavapäraselt 15 minutit aega ja skoorimisele kulub veel 5 minutit.

Mini-ACE (M-ACE) on ACE-III lühiversioon ja see töötati välja kasutamiseks olukordades, kus ACE-III täisversiooni läbiviimine pole praktiline. M-ACE koondskoor on 30, kõrgemad skoorid näitavad paremat kognitiivset taset. M-ACE läbiviimine võtab tavapäraselt 5 minutit aega ja skoorimisele ei tohiks kuluda mitte kauem, kui 1-2 minutit.

Siinsed juhised peaksid küsimused ja nende skoorimise testi läbiviijale muutma selgeks. Loe neid hoolikalt enne testi läbiviimist. Kui võimalik, siis jäta skoorimine sessiooni lõppu, kuna siis ei saa testitav jälgida, kas testija märgib ära õigeid või valesid vastuseid. See aitab vältida ärevust, mis võib testitavat testi tegemise käigus häirida.

Et alla laadida ACE-III ja M-ACE ning uuendusi artiklite kohta ja võõrkeelseid tõlkeid, mine: <http://www.neura.edu.au/frontier/research>

TÄHELEPANU – Orientatsioon – skoor 0 – 10

M-ACE

Läbiviimine: Küsi testitavalt tänase/praeguse nädalapäeva, kuupäeva, kuu, aasta ja aastaaja kohta, samamoodi küsi ka ruumi või korruse, tänava või hoone (haigla), linna, maakonna ja riigi kohta.

Skoorimine: Anna 1 punkt iga õige vastuse eest. Kuupäeva osas on lubatud eksimus ± 2 päeva (nt õige on ka 5-s, kui tegelik kuupäev on 7-s). Kui testitav ütleb nt "23.03" siis küsi üle kuu nimetus. Kui testitav on oma elukohas, siis küsi selle koha nime kohta (nt vanade- või hooldekodu); korruse asemel võib küsida ruumi nimetust (nt köök, elutuba jne). Kui tegemist on ühekorruselise tervishoiuasutusega, võib küsida mõne kohaliku orientiiri või maamärgi kohta. Kui aastaaeg muutub (nt augusti lõpp) ja testitav vastab "sügis", siis küsi: "Kas see võib olla mõni muu aastaaeg?" Kui vastus on "suvi", siis anna 1 punkt, kuna aastaajad on vaheldumas. Ära anna punkti, kui vastus on "talv" või "kevad".

Aastaajad: Kevad – märts, aprill, mai; suvi – juuni, juuli, august; sügis – september, oktoober, november; talv – detsember, jaanuar, veebruar.¹

Afaasiaga patsientidele: luba testitaval vastuseid kirjutada, kui ta ei suuda anda suulisi vastuseid.

Märkus M-ACE skoorimise kohta, liida kokku ainult nädalapäev, kuupäev, kuu ja aasta. Ära arvesta aastaaega. Skoor 0 – 4.

TÄHELEPANU – 3 sõna kinnistamine – skoor 0 – 3

Läbiviimine: Palu testitaval korrata ja meelde jätta 3 sõna. Ütle sõnad ette aeglaselt. Vajadusel korda sõnu, kuid ainult kuni 3 korda. Ütle testitavale, et sa küsid temalt neid sõnu hiljem.

Skoorimine: Skoori ainult esimest katset. Märgi üles katsete arv, mis on vaja, et testitav 3 sõna selgeks õpiks.

TÄHELEPANU – 7 kaupa lahutamine – skoor 0 – 5

Läbiviimine: Palu testitaval lahutada 100st 7, märgi üles vastus ja siis palu testitaval jätkata 7 lahutamist igast järgnevast vastusest, kuni ütled stopp. Peata testitav pärast 5 lahutamist.

¹ Eestis on aastaaja arvestamine keeruline, kuna paljud inimesed lähtuvad otsustamisel pööripäevadest. Kui on selge, et testitav arvestab aastaaega pööripäeva järgi, tuleb see õigeks lugeda, kui vastus langeb aastaajaga kokku (nt vastus on "sügis" ja talvine pööripäev pole veel ära olnud). Kui on ebaselge, kas testitav lähtus otsustamisel pööripäevadest, tuleks üle küsida, millal käesolev aastaaeg algas või millal algab järgmine aastaaeg.

Skoorimine: Märki üles vastused ja ära peata testitavat, kui ta vea teeb. Luba jätkata ja kontrolli järgnevaid vastuseid skoorimiseks (nt 92, **85**, 79, **72**, **65** – skoor =3).

MÄLU –3 sõna meenutamine – skoor 0 – 3

Läbiviimine: Palu testitaval meenutada sõnu, mida palusid varem korrata ja meelde jätta.

Skoorimine: märki üles vastused ja anna 1 punkt iga õige vastuse eest. Ära suuna testitavat vastuste suhtes.

VERBAALNE VOOLAVUS – Tähed – skoor 0 – 7

Läbiviimine: Ütle testitavale: “Ma ütlen teile ühe tähestiku tähe ja palun teil öelda niipalju sõnu, kui te suudate, mis algavad selle tähega, kuid mitte inimese või koha nimesid. Näiteks, kui ma ütlen tähe “S”, võite teie öelda sõnu nagu “sokk, saama, saag” ja nii edasi. Aga te ei saa mulle öelda sõnu nagu Selma või Soome. On teil küsimusi? Valmis? Teil on üks minut aega. Ma soovin, et te ütleksite sõnu, mis algavad “T” tähega.”

Skoorimine: Esmalt märki üles testitava öeldud sõnade koguarv. Siis loe kokku õigete sõnade koguarv, mis ei sisaldaks: (1) kordusi, (2) perseveratsioone (nt “tegema, tegi, teeb” – skoor = 1), (3) intrusioone (st sõnu, mis algavad muude tähtedega), (4) nimesid (st inimeste või kohanimed) ja mitmusi (nt “tass, tassid” – kokku = 2, õigeid = 1). Kasuta tabelit ACE-III registreerimislehel, et leida selle ülesande lõppskoor.

VERBAALNE VOOLAVUS – Loomad – skoor 0 – 7

M-ACE

Läbiviimine: Ütle testitavale: “Nüüd palun teil nimetada mulle nii palju loomi, kui te suudate. Ükskõik, mis tähega need algavad.”

Skoorimine: Jälle, märki üles testitava öeldud loomade koguarv. Siis loe kokku õigete sõnade koguarv, mis ei sisalda üldisemaid kategooriaid, kui on toodud ka täpsemaid isendeid (nt “kala”, millele järgnevad “lõhe” ja “forell” – kokku = 3; õigeid = 2). Punkte ei anta sama liigi erinevate soo- ja vanusenimetuste eest (nt “siga”, millele järgnevad “emis, põrsas, kult”, saab anda ainult 1 punkti). Kõik loomad lähevad arvesse, sealhulgas putukad, inimesed, eelajaloolised, väljasurnud ja ka müütilised olendid (nt ükssarvik). Kui testitav ei mõista juhiseid täpselt ja persevereerib, nimetades ainult loomi, mis algavad “T” tähega (nt “tuhkur, tigu, tiiger” jne), siis korda üle, et võib nimetada loomi ükskõik, mis algustähega.

MÄLU – Anterograadne mälu – Nimi ja aadress – skoor 0 – 7

M-ACE

Läbiviimine: “Ma ütlen teile nime ja aadressi ja ma soovin, et te kordaksite seda nime ja aadressi minu järel. Teil on võimalik seda õppida, me võime seda proovida kuni 3 korda. Ma küsin seda nime ja aadressi teilt hiljem.” Kui testitav hakkab sinuga järele kordama, palu tal oodata, kuni oled kogu aadressi ette ütelnud.

Skoorimine: Märki üles vastused igal katsel, kui vaid vastused 3. katsel lähevad arvesse ACE-III skooris (0 – 7 punkti).

MÄLU – Retrograadne mälu – Kuulsad isikud – skoor 0 – 4

Läbiviimine: Palu testitaval nimetada praegune Eesti peaminister, praegune Eesti president, praegune Ameerika Ühendriikide president ja Ameerika Ühendriikide president, kellele tehti atendaat 1960ndatel.

Skoorimine: Anna iga õige vastuse eest 1 punkt. Arvesta perekonnanimesid (nt “Obama”) ja küsi perekonnanime, kui testitav ütleb ainult eesnime (nt “Toomas”). Kui täisnimi öeldakse valesti, siis on skooriks 0. Kui hiljuti on toimunud muudatusi juhtide seas, siis uuri ka lahkuvate poliitikute kohta.

KEELELISED VÕIMED – Mõistmine – skoor 0 – 3

Läbiviimine: Aseta pliiats ja paberileht testitava ette. Harjutuseks palu testitaval “*tõsta üles pliiats ja seejärel paber*”. Kui seda tehakse valesti, siis anna 0 punkti ja ära selle ülesandega jätkata. Kui vastus on õige, siis jätkata ülejäänud kolme käsklusega, mis on registreerimislehel ära toodud. Enne iga katse alustamist asetada alati pliiats ja paberileht testitava ette.

Skoorimine: 1 punkt antakse iga õigesti sooritatud käskluse eest.

KEELELISED VÕIMED – Lause kirjutamine – skoor 0 – 2

Läbiviimine: Palu testitaval kirjutada 2 lauset ja paku välja mõned teemad (nt hiljutine puhkus, harrastused, perekond või lapsepõlv), kui testitav ei suuda mõelda, millest kirjutada. Kui testitav kirjutab vaid ühe lause, siis suunata teda ka teist lauset kirjutama.

Skoorimine: Lausetes peab olema alus ja öeldis. Arvesta kirja- ja grammatikavigu. Laused ei pea olema samal teemal, need võivad olla täiesti seostamatud. Kui testitav suudab hoolimata suunamisest kirjutada ainult ühe lause, siis selle eest arvestatakse punkte maha.

Punktid	Lause kirjeldus
2	Kaks lauset, milles ei ole kirja- või grammatikavigu. Lause ei pea olema keskendunud ühele teemale Nt: “Mulle meeldib käia rannas. Mul on kolm lapselast.”
1	Kaks lauset, milles on kas grammatika- ja/või kirjavigu. Üks lause, milles ei ole grammatika- ega kirjavigu. Nt: “Mulle meeldib käia rannas. Mulle meeldib ka tantsida.” “Mulle meeldib käima rannas. Mulle meeldib tantsida.” “Mulle meeldib ujumine” (Patsient ei kirjuta teist lauset ka suunamisest hoolimata.)
0	Üks lause kas grammatika ja/või kirjavigadega. Mõned sõnad, mis on fraasiks (nt “meeldib tantsida”), koha nimi (nt “ülikooli kliinikum”) või isiku nimi. Ei suuda lauseid kirjutada.

KEELELISED VÕIMED – Sõnade kordamine – skoor 0 – 2

Läbiviimine: Palu testitaval sulle järele korrata sõnu, öeldes vaid ühe sõna korraga.

Skoorimine: Kui kordamine ei kõla või tundub normaalselt (nt pidurdatud, pingutatud, ebaselge), siis on see ebaõige. Hinda ainult esimest katset. Skoor on 2, kui kõik sõnad on õiged; 1, kui ainult 3 sõna on õiged; ja 0, kui 2 või vähem sõna on õiged.

KEELELISED VÕIMED – Vanasõnade kordamine – skoor 0 – 2

Läbiviimine: Palu testitaval korrata mõlemat vanasõna.

Skoorimine: Ära arvesta osaliselt õigeid kordusi (nt: “Kõik pole kuld, mis läigib”). Anna 1 punkt iga õigesti korratud vanasõna eest.

Märkus: Pärast iga vanasõna kordamist võib testija tahta testitavalt küsida: “Mida see vanasõna tähendab?” või “Kuidas te seletaksite seda vanasõna kellelegi, kes pole seda varem kuulnud?” See lisatäpsustus võib klinitsisti abistada verbaalse abstraktse mõtlemise kvalitatiivsel hindamisel.

KEELELISED VÕIMED – Objektide nimetamine – skoor 0 – 12

Läbiviimine: Palu testitaval igat pilti nimetada.

Skoorimine: Õiged vastused on: lusikas; raamat; kanguru või vallabi; pingviin; ankur; kaamel või dromedar; harf; ninasarvik; tünn, vaat, aam või tõrs; kroon; krokodill või alligaator; lõõts(pill) või akordion. Anna 1 punkt iga õige vastuse eest.

KEELELISED VÕIMED – Mõistmine – skoor 0 – 4

Läbiviimine: Palu uuritaval osutada piltidele käskluste järgi. Ära anna tagasisidet sõnade tähenduse kohta.

Skoorimine: Anna 1 punkt iga õige vastuse eest. Spontaansed parandused on lubatud.

KEELELISED VÕIMED – Lugemine – skoor 0 – 1

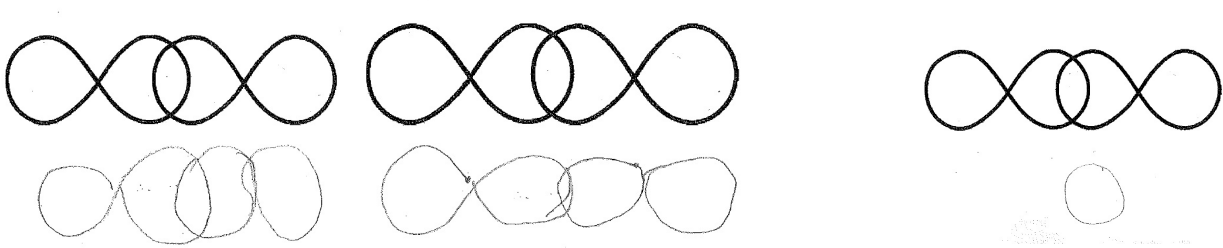
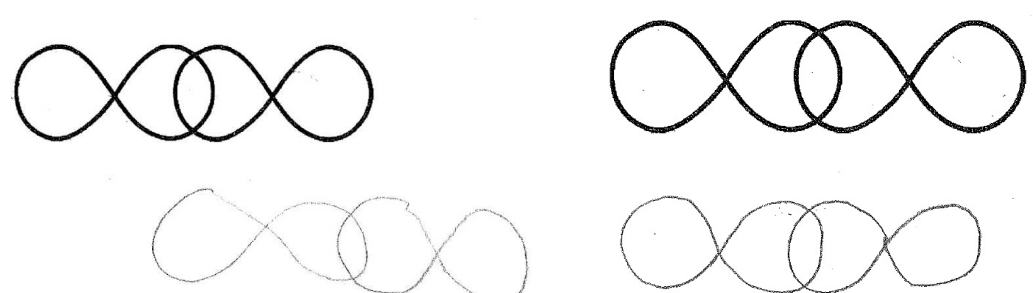
Läbiviimine: Palu testitaval sõnad kõva häälega ette lugeda.

Skoorimine: Anna 1 punkt, kui kõik viis sõna on õigesti ette loetud. Märki üles vead.

NÄGEMIS-RUUMITAJU – Kattuvad lõpmatused – skoor 0 – 1

Läbiviimine: Palu testitaval kopeerida kattuvad lõpmatused.

Skoorimine: Anna 1 punkt, kui joonistatud on 2 lõpmatust ja need kattuvad. Mõlemad lõpmatused peavad sisaldama ristumist ja need ei tohi välja näha, nagu ringid.

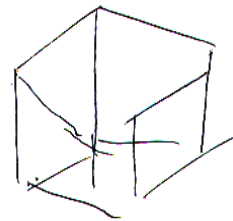
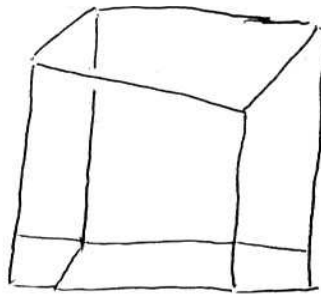
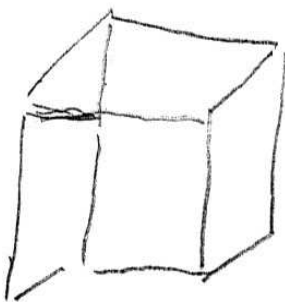
Skoor = 0

Skoor = 1

NÄGEMIS-RUUMITAJU – Kuup – skoor 0 – 2

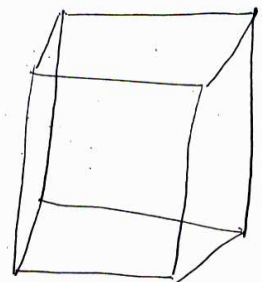
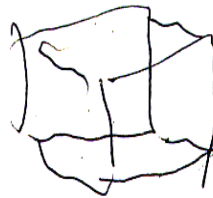
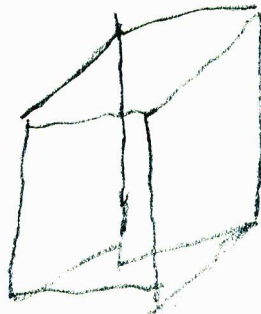
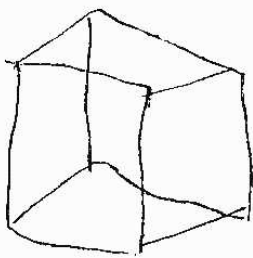
Läbiviimine: Palu testitaval kopeerida kuup.

Skoorimine: Et anda skooriks 2 punkti, peab kuubil olema 12 joont, isegi kui proportsioonid pole päris õiged. 1 punkti saab anda siis, kui kuubil on vähem, kui 12 joont, kuid kuubi üldine vorm on olemas.

Skoor = 1

Skoor = 2

NÄGEMIS-RUUMITAJU – Kell – skoor 0 – 5**M-ACE**

Läbiviimine: Palu testitaval joonistada kella numbrilaud koos numbritega. Kui ta on lõpetanud, palu tal seierid märkida nii, et kell oleks “kümme minutit viis läbi”. Kui testitavale ei meeldi esimene joonistus, mis ta teeb ja ta tahab uuesti proovida siis luba seda ja skoori teisena joonistatud kella. Testitavad võivad joonistamise käigus vigu parandada ja kustutada.

Skoorimine: Kokku saab anda kuni 5 punkti, kasutades allpool toodud kriteeriume.

Ring	1 punkt, kui joonistatud on arusaadav ring.
Numbriid	2 punkti, kui kõik numbrid on ringi sees ja numbrid on ühtlaselt jaotatud. Vähene pööramine numbrite asetusel on lubatud. 1 punkt, kui kõik numbrid on olemas, kuid numbrid on kas väljaspool ringjoont, või numbrid on ebaühtlaselt jaotatud. 0 punkti, kui kõiki numbreid ei ole joonistatud.

Seierid	<p>2 punkti, kui on joonistatud mõlemad seierid, nende pikkused on õiged ja need näitavad õigetele numbritele (testitavalt võib küsida, milline seier on väike ja milline on suur).</p> <p>1 punkt, kui mõlemad seierid on joonistatud ja näitavad õigetele numbritele, kuid nende pikkused on ebaõiged.</p> <p>1 punkt, kui mõlemad seierid on joonistatud, kuid ainult üks neist näitab õigele numbrile ja selle pikkus on õige.</p> <p>0 punkti, kui mõlemad seierid on joonistatud, kuid nende pikkused on ebaõiged ja vaid üks näitab õigele numbrile.</p> <p>0 punkti, kui mõlemad seierid on joonistatud ja nii pikkused kui mõlemad numbrid on ebaõiged.</p> <p>0 punkti, kui vaid üks seier on joonistatud.</p>
----------------	--

TAJUPÕHISED VÕIMED – Punktide loendamine – skoor 0 – 4

Läbiviimine: Küsi testitavalt, kui palju punkte on igas ruudus. Testitaval ei ole lubatud osutada.

Skoorimine: Anna 1 punkt iga õige vastuse eest. Õiged vastused: 8, 10, 9 ja 7.

TAJUPÕHISED VÕIMED – Tähtede äratundmine – skoor 0 – 4

Läbiviimine: Palu testitaval ära tunda ja nimetada tähed igas ruudus. Testitaval ei ole lubatud osutada.

Skoorimine: Anna 1 punkt iga õige vastuse eest. Õiged vastused: K, M, T ja A.

Afaasiaga patsientidele: Kui testitav ei ole suuteline välja ütleva punktide arvu või tähe nimetust, siis luba neil vastus kirjutada. Tähtede puhul, luba öelda tähe õige heli (nt: “mmmm”).

MÄLU –Nime ja aadressi meenutamine – skoor 0 – 7

M-ACE

Läbiviimine: Ütle testitavale: “Nüüd palun ütlege mulle see nimi ja aadress, mida me alguses kordasime.”

Skoorimine: Anna 1 punkt iga õige infoühiku meenutamise eest, kasutades testis antud skoorimisjuhust.

Harri Pihlak
Turu tänav 73
Haapsalu
Läänemaa

Näide: 1a

Harri Post	1 + 0	Skoor 3/7
Turu tänav 78	0 + 1 + 1	
Haaslava	0	
....	0	

Näide: 2a

Harri Pihlak	1 + 1	Skoor 5/7
Haapsalu tänav 73	1 + 0 + 1	
....	0	
Läänemaa	1	

Näide: 3a

Harri Post	1 + 0	Skoor 2/7
Salu tee 33	0 + 0 + 0	
Haapsalu tänav	0 + 0	
Lihula	0	
Läänemaa	1	

MÄLU –Nime ja aadressi äratundmine – skoor 0 – 5

Läbiviimine: See osa tuleks läbi viia, kui testitav eksis ühe või enama infoühiku meenutamisel. See ülesanne viiakse läbi, et anda testitavale võimalus ära tunda need infoühikud, mida ta ei suutnud meenutada. Kui kõik infoühikud nimes ja aadressis on õigesti meeles, ei ole seda osa vaja läbi viia ja testitav saab automaatselt 5 punkti. Siiski suudavad paljud testitavad meelde tuletada vaid osa nimest ja aadressist. Esmalt märgi ära õigesti meenutatud ühikud viirutatud tulbas (paremal pool) ja ütle siis testitavale: *“Ma annan teile mõned vihjed. Kas ... oli X, Y või Z?”*

Skoorimine: Iga õigesti ära tuntud ühik annab 1 punkti. Liida kokku õigesti meenutatud ja ära tuntud ühikud, kokku võib üleandes saada kuni 5 punkti.

Näide 1b (näite 1a järgi)

Testija märgib paremal pool varjutatud tulbas ära “Turu tänav”, kuna testitav on selle õigesti meenutanud. Testija peaks siis küsima:	Testitava vastused:	
- Kas see oli Jüri Pihlak, Harri Pihlak või Harri Pertel?	Harri Pihlak	1
- Kas maja number oli 37, 73 või 76?	76	0
- Kas linn oli Kiviõli, Haapsalu või Otepää?	Haapsalu	1
- Kas maakond oli Läänemaa, Ida-Virumaa või Valgamaa?	Ida-Virumaa	0
		+ 1 (Turu tänav)
		Skoor 3/5

Näide 2b (näite 2a järgi)

Testija märgib paremal pool varjutatud tulbas ära “Harri Pihlak”, “73” ja “Läänemaa”, kuna testitav on need õigesti meenutanud. Testija peaks siis küsima:	Testitava vastused:	
- Kas tänav oli Turu tee, Tuisu tänav või Turu tänav?	Turu tänav	1
- Kas linn oli Kiviõli, Haapsalu või Otepää?	Haapsalu	1
		+ 3 (Harri Pihlak, 73, Läänemaa)
		Skoor 5/5

Näide 3b (näite 3a järgi)

Testija märgib paremal pool varjutatud tulbas ära “Läänemaa”, kuna testitav on selle õigesti meenutanud. Testija peaks siis küsima:	Testitava vastused:	
- Kas see oli Jüri Pihlak, Harri Pihlak või Harri Pertel?	Jüri Pihlak	0
- Kas maja number oli 37, 73 või 76?	37	0
- Kas tänav oli Turu tee, Tuisu tänav või Turu tänav?	Tuisu tänav	0
- Kas linn oli Kiviõli, Haapsalu või Otepää?	Otepää	0
		+1 (Läänemaa)
		Skoor 1/5

SKOORID – ACE-III ja M-ACE valdkonna- ja koondskoorid

Skoorimine: Liida iga valdkonna skoorid kokku (tähelepanu, mälu, voolavus, keelelised võimed ja nägemisruumitaju), et saada skoor iga ACE-III valdkonna kohta. ACE-III koondskoor (/100) koosneb viie valdkonna skooride summast. Mini-ACE skoori (/30) leidmiseks liida kokku varjutatud kastid. Märkus: Orientatsiooni skoor Mini-ACE skoorimisel on ainult 4 punkti; aastaaega ei arvestata.

Dementsuse kahtlusel soovitatakse ACE-III jaoks samu äralõikepunkte, nagu ACE-R versioonis – 88 ja 82 punkti 100st. Samamoodi soovitatakse M-ACE jaoks äralõikepunktideks 25 ja 21 punkti 30st. Äralõikepunkt, mida kasutada, sõltub vastava konteksti sensitiivsusest ja spetsiifilisusest, kus testi kasutatakse (nt kliinilises või uurimisalases töös). Vaata allpool olevat tabelit nende äralõikepunktide sensitiivsuse ja spetsiifilisuse kohta.

Äralõikepunkt	Sensitiivsus	Spetsiifilisus
ACE-III		
88	1.00	0.96
82	0.93	1.00
M-ACE		
25	0.85	0.87
21	0.61	1.00